

FREDRIKSDAL
MUSEER OCH TRÄDGÅRDAR

FORNTIDA GRAVAR

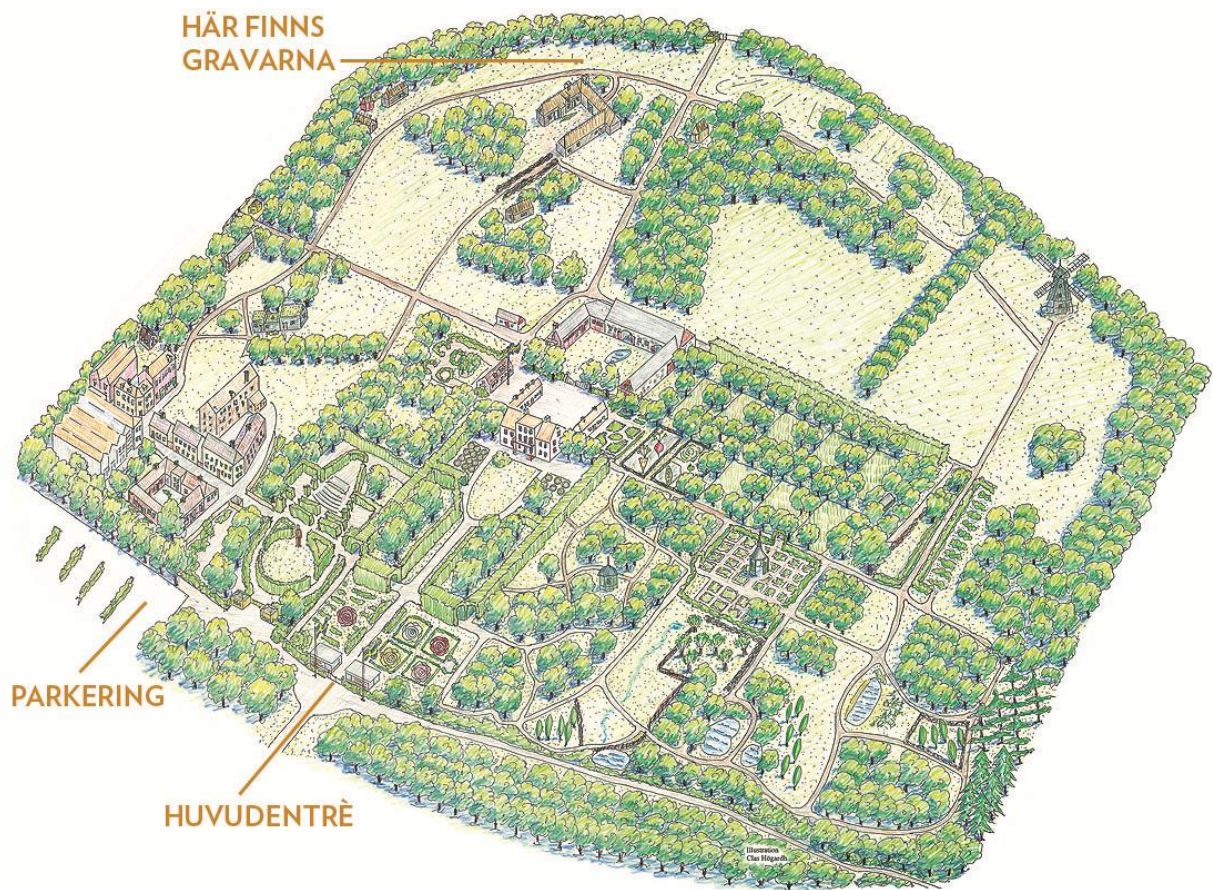
Lärrarhandledning

Välkommen till denna lärrarhandledning om gravar från stenålder, bronsålder och järnålder. På Fredriksdal museer och trädgårdar finns tre forntida gravar att besöka. De ligger inte på sin ursprungliga plats, utan har placerats in i ett skapat skånskt historiskt landskap från 1840-talet, där de idag ingår som en naturlig del i landskapsbilden.

Målgrupp: Lärrarhandledningen vänder sig särskilt till lärare som undervisar i historia i årskurs 3 och 4.

Skolklasser behöver inte boka tid för besök i förväg. Området är öppet för skolor från kl. 8 på morgonen. Ingång sker genom Kulturmagasinet grind fram till att huvudentrén öppnar. Ring på receptionen, meddela vilken skola ni kommer från och hur många ni är.

OBS! Elever till och med gymnasieskolan går in gratis på området med sin klasslärare.

Gravarnas placering på Fredriksdal

Introduktion

2005 flyttades tre stenålders- och bronsåldersgravar till det skapade skånska historiska landskapet på Fredriksdal museer och trädgårdar. Fornminnen är en del av vårt kulturlandskap och gravarna finns nu som en naturlig del i landskapsbilden i det rekonstruerade skånska kulturlandskapet från 1840-talet.

Gravarna flyttades från Helsingborgs stadsmuseums gård, då beläget på Södra Storgatan. Gravarna ingick i den samling av forntida föremål som ställdes ut i och kring gamla stadsmuseet och de hade lämnats kvar då museet flyttade därifrån på 1990- talet.

Man försöker undvika att flytta gravar från originalplatser, men detta var inte gravarnas ursprungliga plats. De var ditflyttade från olika håll i början av 1900-talet.

Lite om arkeologins historia i Sverige

Det grekiska ordet *archaiós* betyder urgammal eller forntida medan *logiá* betyder lära eller vetenskap. Tillsammans bildar de ordet arkeologi, som alltså betyder läran om det urgamla eller läran om det forntida.

I Sverige kan vi spåra ett intresse för arkeologi redan till 1600-talet då Gustav II Adolf beslöt att man skulle insamla information om fornminnena, allt för att uppmärksamma "fäderneslandets historia". Den moderna arkeologins historia startar på 1800-talet med bland annat dansken C.J. Thomsens skapande av treperiodssystemet (stenålder, bronsålder och järnålder).

I början av 1900-talet var intresset stort för att gräva fram forntidsföremål och runt om i Sverige pågick en mängd utgrävningar. Eftersom gravhögar var lätta att finna grävdes de ofta ut. Forntidsföremålen som man hittade hamnade ibland på museer och i parker men ofta hamnade de i privata samlingar och skingrades. Så var också fallet för de föremål som hittades i gravarna som finns omnämnda i denna handledning.

Gravarna på stadsmuseets gård

I början av förra seklet var dåvarande kronprinsen och sedermera konung Gustaf VI Adolf, en av dem som sysslade med utgrävningar. 1905 grävde han ut en gravhög i Tinkarp. Denna skänktes till Helsingborgs museum och flyttades till backen bakom det gamla stadsmuseet. Samtidigt som kronprinsen grävde i Tinkarp skedde en annan utgrävning i Spärlinge norr om Laröd. Utgrävningsledaren var den kände arkeologen Oscar Montelius. Gustaf VI Adolf grävde 1920 ut en grav i Sofieroskogen. Båda dessa gravar skänktes också till Helsingborgs museum.

En kort gravhistorik - olika sorters gravar under forntiden

Traditionen att begrava de döda är gammal och börjar långt innan de första människorna kom till Sverige. Gravarnas utseende har skiftat genom tiderna men vanligt var att man lade ned gåvor tillsammans med den döde. Gåvorna, som ofta bestod av mat och redskap, betraktas i dag av många som ett bevis för att man trodde på ett liv efter döden. Mat och redskap anses vara till för att underlätta den dödes nästa liv. Typen av gåvor som finns i gravarna är till större delen oförändrade genom vår historia medan som tidigare nämnt utformningen av gravarna har förändrats. Också traditionen att begrava de avlidna i *skelettgravar* eller s.k. *brandgravar* (kremering) har skiftat genom tiderna.

Jägarstenålder

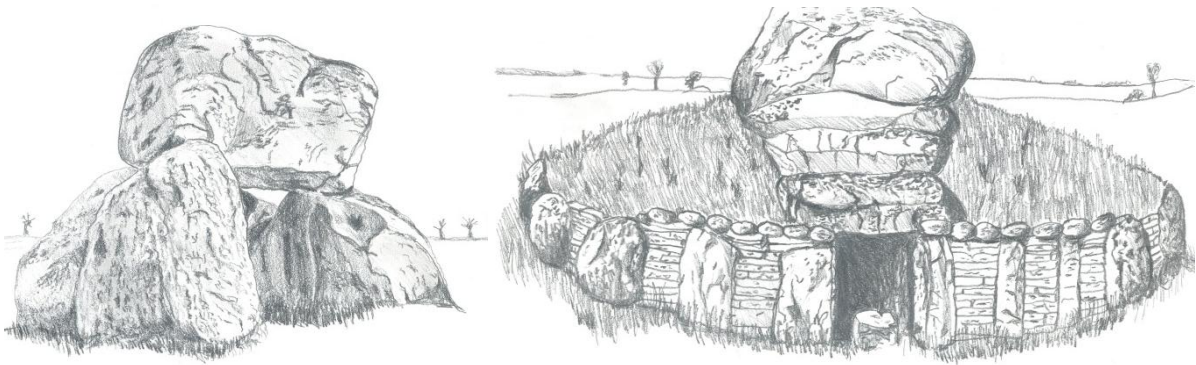
Från slutet av jägarstenåldern (11 000-4 000 f Kr) finns flera intressanta gravfynd, t ex Skateholm i Skåne och Vedbaek i Danmark. Dessa är *flatmarksgravar*, nedgrävda gravar, ungefär som dagens gravar, med skelett och föremål. Även Bäckaskogskvinnan, Sveriges äldsta kvinnliga skelettfynd från Bäckaskog i nordöstra Skåne, är begravd i en flatmarksgrav.

I gravar från jägarstenåldern kan man finna kronhjortshorn, flintföremål, redskap, kotor från tumlare och tänder från olika djur exempelvis vildsvin och säl. I en av gravarna från Vedbæk i Danmark ligger skelettet av ett litet barn på vingen av en svan.

Bondestenålder

Under bondestenåldern (4 000-1 800 f Kr) begravs människor i *megalitgravar* (mega=stor, lith=sten), som vi också kan kalla *stenkammargravar*. Det finns två olika varianter, *dösar* och *gånggrifter*. *Dösar* består av ett stort takblock som vilar på ett mindre antal rundade stenblock. Ibland har *dösen* en liten stengång utan takstenar. *Gånggriften* är ofta stor och har en lång gång med tak som leder in i graven. Både *gånggrifter* och *dösar* täcktes med jord och såg ut som högar. Samtidigt fortsatte man att begrava människor i *flatmarksgravar*.

Under slutet av bondestenåldern kom *hällkistorna* som består av stora platta stenar som placerades så att de bildade en kista. *Hällkistorna* täcktes ofta med mindre stenar som bildade stenrösen. Ibland täcktes de av jordhögar.

Dös och gånggrift

Bronsålder

Vid denna tid (1 800-600 f Kr) bygger man stora *gravhögar* som syns vida omkring. En teori är att de samtidigt fungerade som gränsmarkeringar. Ofta finner man en kista i centrum av gravhögen. Kistorna bestod ofta av stenhällar, men det finns också fynd av urholkade trädstammar. Mindre vanliga är *skeppssättningar*. En skeppssättning består av uppresta stenar som är placerade som runt ett skepp. En känd skeppssättning som diskuteras ofta är Ales stenar. Meningarna är delade om den är från bronsåldern eller järnåldern. Man började nu också bränna de dödas kroppar samtidigt som man återanvänder gamla megalitgravar och gravhögar som gravplatser.

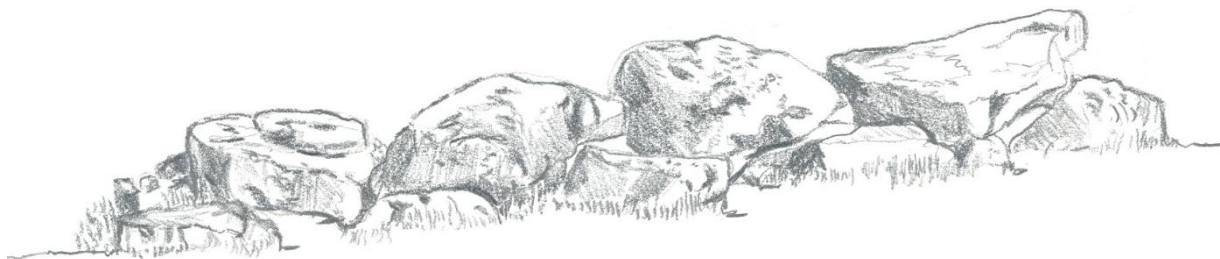

Gravhög

Järnåldern

Under järnåldern (600 f Kr-1 050 e Kr) bränner man oftast de döda men samtidigt finns också en tradition med skelettgravar. Man börjar markera gravar med uppresta stenar utplacerade i olika formationer. En formation som vi känner igen från bronsåldern är skeppssättningen men det dyker också upp andra typer av formationer vid denna tid.

Gravarna på Fredriksdal

Tinkarpsgraven

Graven från Tinkarp

Tinkarpsgraven är en hällkistegrav daterad till slutet av bondestenåldern. Graven kommer från Tinkarp som ligger nära Sofiero slott i norra Helsingborg. När den hittades var den täckt med en jordhög och låg i nord-sydlig riktning.

I graven fann man två lårben och två skenben från människa. De var i mycket dåligt skick. Under utgrävningen fann man också ett flertal föremål som en vackert utformad flintdolk, pilspetsar och en flintmejsel. Vidare fann man en vit platt sandsten som kanske använts som bryne.

Under bronsåldern har gravhögen återanvänts som grav vid åtminstone ytterligare fem tillfällen. I dessa sista gravar fann man en del bränt ben, en liten bronskniv, en rakkniv av brons, ett par dubbelknappar också i brons, en krukskärva samt träkol.

1905 grävdes graven ut och skänktes till Helsingborgs museum av Gustaf VI Adolf.

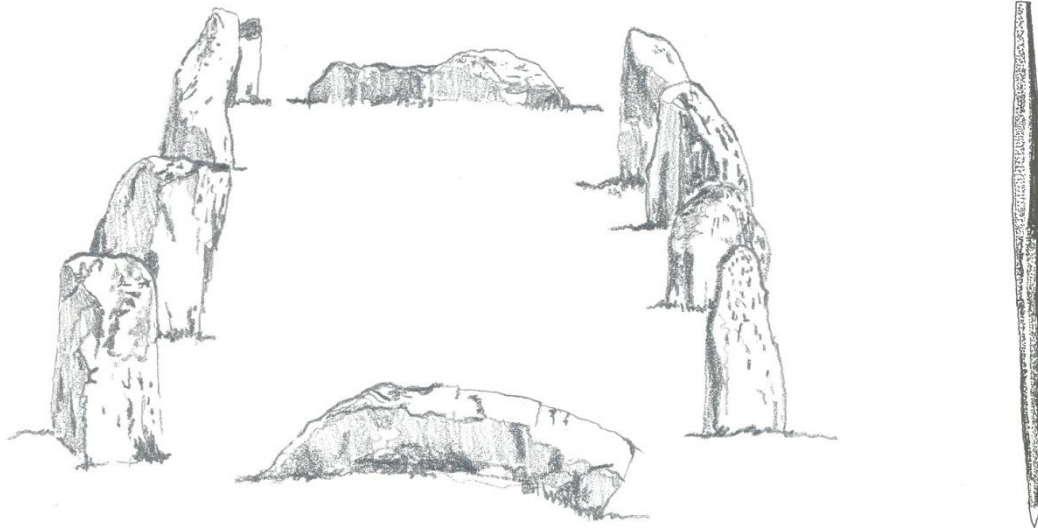

En dubbelknapp, skiss av fynd i Tinkarpsgraven.

Graven från Spärlinge

Spärlingegraven består av en stenkista daterad till mitten av bronsåldern. Denna grav var en av nio gravar som låg i en gravhög norr om Laröd. Gravhögen innehöll såväl hällkistegravar som en kista gjord av en urholkad ekstam. I gravarna fann man obrända ben, bronsfragment, flintskärvor och träkol men också en rakkniv, en såg och en syl. I en av gravarna fanns ett stort lerkärl som innehöll brända ben, en enkel dräktbrosch och en s.k. svanhalsnål, ett dräktsmycke av järn.

1905 grävdes graven ut och skänktes till Helsingborgs museum av Oscar Montelius.

Skiss av Spärlingegraven och till höger skiss av en syl som hittats där.

Graven från Sofieroskogen

Denna grav består av en hällkista som är daterad till slutet av bronsåldern. Graven är en av två likadana som låg i samma gravhög. I gravhögen fanns också en gravurna men i övrigt finns inga fler fynd noterade. 1920 grävdes graven ut och skänktes till Helsingborgs museum av Gustaf VI Adolf 1920.

Skiss av hällkistan från bronsåldern som hittats i Sofieroskogen.

Så kunde man bygga en megalitgrav

Då man ser hur stora och följaktligen hur tunga stenarna i gravarna är, förundras man över att det har gått att bygga gravarna utan hjälp av maskiner. Hur gjorde man egentligen? Vi vet naturligtvis inte exakt hur man gått tillväga men vi kan gissa. För att söka svar på frågan har man gjort flera olika experiment kring byggandet av megalitgravar. Ett sådant experiment ägde rum utanför Höör i den stenåldersanläggning som fanns där tidigare som en del av Skånes djurpark. Stenåldersanläggningen skapades som en plats för experiment kring stenåldern.

Vid experimentet med byggandet av en döös använde man sig av jordramper, trästockar och flera starka män. Det visade sig att kombinationen fungerade utmärkt.

Det finns teorier om att såväl pyramiderna i Egypten som Stonehenge i England byggts på detta vis.

Så kan du arbeta vidare med gravar

1. Gör olika typer av gravsystem som exempelvis dösar i miniatyr i en sandlåda?
1. Bygg stenåldersbyar mm i miniatyr, gravarna hör också dit.
2. Hör med eleverna om vilka föremål de skulle lagt ner i en grav om de levte på stenåldern.
3. Jämför våra gravar med gravarna i Egypten (pyramiderna).
4. Hör om eleverna begravt något djur. Be dem berätta hur de gjort. Har de lagt ner något tillsammans med djuret? Har de lagt blommor eller något annat på graven? Har de satt upp kors eller någon annan typ av markering på graven?
5. Diskutera med eleverna om hur man ser på tanken om ett liv efter detta inom olika kulturer?

Vill du lära mer om gravarna med mera?

Burenhult, G. *Arkeologi i Sverige*. ISBN 91- 7024- 065- 5

Classon, C. och Dunér, A. *Fornminnen i södra och västra Skåne*. ISBN 91-630-4894-9

Fornvännen 1906. s. 53-62. *Undersökning af en grafhög vid Tinkarp nära Sofiero*. Skrevs av dåvarande kronprinsen Gustaf Adolf.

Jansson, S. och Lundberg, E. Red. *Med arkeologen Sverige runt*. ISBN 91-37-09153-0

Rosborn, S. *Den skånska historien*. ISBN 91-973777-0-8

Tips på museer med gravar

Landskrona museum - Gravar från jägarstenåldern, i utställning.

Trelleborgs museum - Gravar från jägarstenåldern, i utställning.

Kiviksgraven – bronsåldersgrav.

Gamla Holtegaard i Holte mellan Köpenhamn och Helsingör - Jägarstenåldersgravar från Vedbæck.

Nationalmuseum i Köpenhamn- Gravar från olika tidsperioder från Danmark.

Här kan du finna forntidsgravar på ursprunglig plats i Helsingborgs omgivning

Boken "Med arkeologen Sverige runt" kan hjälpa dig att finna en del av dem.

1. Sofiero	6. Hässlunda
2. Ramlösa	7. Mörap
3. Ättekulla	8. Kvisttofta
4. Fjärestad	9. Fastmårup
5. Gantofta	10. Vallåkra

*Bilderna till forntidsgravarna i denna handledning är tecknade av Tryggve Edevik.
Föremålsteckningarna är gjorda av Annicka Pålsson.*